

УДК 316.621-053.6:061.2

DOI: 10.15587/2519-4984.2020.192689

ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЕТАП СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ В ІНСТИТУТАХ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

О. Ю. Ступак

У статті розкритий зміст просвітницького етапу системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Даний етап передбачав формування основних уявлень молоді про структуру, змістовність, напрямки, проєкти інститутів громадянського суспільства; засвоєння знань та набуття умінь та навичок планування, організації діяльності інститутів громадянського суспільства; систематизування знань про роль молоді в розбудові громадянського суспільства, моделі участі молоді в суспільному житті. Серед основних проєктів, заходів, що були реалізовані в межах даного етапу в статті представлені наступні: регіональні етапи Міжнародної програми “Студентська республіка” на тему “Позитивні сценарії модернізації Донеччини: роль громад і молоді” та “Освіта – ключовий напрямок нової індустріалізації Донеччини” (студенти обговорювали важливі проблеми регіону та розробити власні шляхи їх вирішення); регіональний захід “Кращий студентів Донеччини” (відзначені студенти, які мають здобутки в науковій, громадській, соціальній, спортивній діяльності у вишах); проєкт “Громадянська просвіта молоді на сході України” (проведення серії навчальних заходів для молоді щодо засобів реалізації громадянської молодіжної активності, навичок проєктної діяльності, взаємодії з владою під час громадської діяльності, учасники яких мали можливість взяти участь в конкурсі проєктів на отримання міні-грантів); проєкт “Майстерня активної молоді: Схід та Захід разом” (проведення тематичних тренінгів, а також майстер-класів і воркшопів з актуальних питань: електронного врядування, децентралізації, участь молоді в процесах прийняття рішень, можливості для молоді, проєктний менеджмент тощо). Також в дослідженні представлені низка тренінгів, дебатів, диспутів, що були проведені з молоддю східної України з метою формування їхньої соціальної активності

Ключові слова: соціальна активність, молодь, інститут громадянського суспільства, проєкт, просвітництво, етап, система

Copyright © 2020, O. Stupak.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

Відповідно до українського законодавства молоддю вважається людина віком від 14 до 35 років, що складає майже третину населення України та охоплює учнівство, студентство та працюючих людей. Відповідно молодь виступає потужним механізмом розвитку громадянського суспільства, беручи участь в діяльності його різних інститутів (зокрема для нашого дослідження цікавими є громадські організації, молодіжні ради, молодіжні центри, благодійні фонди). Проте сучасні соціологічні дослідження підкреслюють відсутність систематичної активності молоді, що підтверджує факт досить низької громадсько-політичної участі молоді в процесі виборів.

На сьогодні активний розвиток громадянського суспільства в Україні вимагає активного залучення всіх верств населення до процесів реформування, державотворення, децентралізації на рівні громад, міст, регіонів. Тенденція останніх 5 років свідчить про активне залучення молоді до громадського сектору, проте статистичні дані соціологічних опитувань, зроблені державними установами свідчать про фрагментальну участь молоді в процесі діяльності інститутів громадянського суспільства [1]. Наша наукова розвідка щодо визначення рівня соціальної активності молоді Донецької області (підконтрольні Україні

території) продемонструвала переважно низький рівень, що зумовило потребу розробки авторської системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, елементи якої представлені в даній статті.

2. Літературний огляд

Дослідження спиралось на міцну фундаментальну базу теоретичного доробку науковців, що утворило сприятливе методологічне поле для вивчення проблеми формування соціальної активності молоді. Розуміючи важливість та універсальність системного підходу в наукових педагогічних дослідженнях, вбачаючи його ключовим у нашому дослідженні висловлюємо зазначимо, що системний підхід (від англ. Systems thinking – системне мислення) трактується як напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи. Названий підхід виступає основним компонентом парадигми взаємозалежних наукових підходів – історичного, логічного, кібернетичного, біхевіористського (поведінкового), енергетичного, інституціонального, структурного, функціонального, комплексного тощо, утворюючи різні методологічні механізми для вивчення системних

об'єктів [2]. Водночас системний підхід передбачав розгляд соціальної активності як певної організаційної системи та дав можливість розкрити закономірні зв'язки між окремими її компонентами; забезпечував цілісність, взаємозв'язки всіх компонентів формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства як складової загальної активності особистості. Спираючись на системний підхід як загальнонауковий, було визначено вектор дослідження в напрямі сукупного, систематичного, комплексного запровадження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства [3].

Однією з вагомих соціально-педагогічних категорій виступає соціальність, що характеризується вченими як системна якість, покладена в основу функціонування й розвитку суспільства будь-якого типу. Як відображення соціальних життєвих дій певних осіб, соціальних груп, матеріальних і духовних результатів їхньої діяльності [4].

Водночас дослідники визначають такі рівні соціальності як: соціальна грамотність, соціальна компетентність, соціальна культура. Набуття громадянської змістовності соціальності потребують сьогодні соціально-педагогічного захисту, допомоги та підтримки, їх успішного побутового розвитку в суб'єктах соціуму через організацію, координацію та контроль соціального виховання різних соціально-інформаційних середовищ [5]. Отже, якісне формування соціальної активності на основі ефективної соціально-педагогічної діяльності сприяє становленню соціальності як загальної ознаки розвиненого демократичного суспільства.

Разом з цим соціальною активністю молоддю різних категорій цікавились вітчизняні та зарубіжні науковці. Водночас, питання формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства не була предметом спеціального дослідження.

Щодо роботи з молоддю низка науковців пропонує уніфіковане поняття "забезпечення активності та участі молоді". Визначенням такого поняття може бути свідомо цілеспрямована діяльність молодого людини чи групи молодих людей, що впливає на життєдіяльність суспільства та орієнтована на дотримання високої якості соціальних умов, власну соціалізацію та формування соціальних якостей, ініціативність в розробці та залученні до відповідальних процесів у державному управлінні та громадському суспільстві [6].

За останнє десятиліття молодіжна робота набуває дедалі більшого значення в рамках європейської політики у тому числі як засіб реалізації стратегій молодіжної політики двох європейських інституцій – Європейського Союзу (ЄС) та Ради Європи [7]. На рівні ЄС було підписано резолюцію ради [8], і молодіжна робота надавала важливого значення у різних політичних документах ЄС.

Колишній начальник управління молодіжної політики та заступник голови Директорії молоді та спорту Ради Європи, вказав на деякі елементи молодіжної роботи, намагаючись зробити її більш конкретною. Він зазначив, що молодіжна робота – це підсумковий вираз для діяльності з молоддю соціального, культурного, освітнього або політичного характеру.

Робота з молоддю належить як до соціального забезпечення, так і до соціальної освітньої системи [9].

Учені [10] використовують категорію соціальних організацій (сервісів), до яких молодь може звернутися зі складними проблемами, отримати підтримку та різні форми послуг. Вони мають бути досить гнучкими та якісно організованими для того, щоб охоплювати великі варіації форм роботи з молоддю в різних ситуаціях. При цьому як зазначають провідні фахівці молодь як вразлива категорія населення потребує спільного пошуку шляхів вирішення їхніх проблем як за науковою позиції, ґрунтуючись на емпіричних дослідженнях, так і з позиції соціальних працівників, соціальних та громадських установ, молодіжних об'єднань [11].

Отже, сучасні вітчизняні та закордонні науковці збігаються в поглядах доцільності пошуку новітніх інноваційних методів роботи з молоддю на шляху вирішення їхніх соціальних, життєвих проблем, особистісного розвитку, формування соціальної активності, громадської компетентності, спираючи на досвід діяльності різних інституцій. Водночас, методологічною основою при цьому виступає системний підхід як універсальний метод дослідження об'єкту через цілісний взаємозв'язок її елементів. Резюмуючи, можна відзначити, що враховуючи достатній науковий доробок залишаються нерозкритими питання запровадження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства (зокрема громадських організаціях, молодіжних радах, молодіжних центрах, благодійних фондах).

3. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження – охарактеризувати просвітницький етап реалізації системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Для досягнення мети були поставлені такі задачі:

1. Сформулювати визначення поняття системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства
2. Охарактеризувати етапи її реалізації в інститутах громадянського суспільства.
3. Деталізувати проекти та заходи, що були реалізовані на просвітницькому етапі запровадження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

4. Матеріали і методи

Розглядаючи соціальну активність як інтегровану особистісну діяльність людини щодо ініціювання та реалізації суспільно-корисної функції в соціальному середовищі з урахуванням вимог суспільства та особистісних ціннісних орієнтацій у нашому дослідженні було визначено систему її формування [12]. Так, *систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства визначається як цілісний процес, що включає в собі сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів, зокрема, мету, об'єкт та суб'єкт, зміст, напрями, форми і методи роботи з молоддю в інститутах громадянського суспільства.*

Результати проведеного експериментального дослідження серед молоді віком від 18 до 35 років Донецької області показали достатньо низький рівень соціальної активності молоді, підтвердивши актуальність нашого дослідження та потребу в запровадженні системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства (ІГС). Названа система охоплює такі компоненти як: цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістовий, процесуально-діяльнісний, що включають як технологію, так і умови формування соціальної активності молоді. Водночас, структура соціальної активності молоді містить наступні компоненти: мотиваційно-ціннісний, змістовно-когнітивний, соціально-діялісний і рефлексивно-оціночний.

Структурно-компонентний склад соціальної активності молоді та логіка дослідження вимагали поступового та цілеспрямованого запровадження системи, тому були виокремлені такі етапи:

інформаційний – інформування молоді про діяльність ІГС; набуття молоддю теоретичних основ функціонування моделей громадського та політичного устрою; стимулювання інтересу до участі в заходах та проектах ІГС;

просвітницький – формування основних уявлень молоді про структуру, змістовність, напрямки, проекти ІГС; засвоєння знань та набуття умінь та навичок планування, організації діяльності ІГС; систематизування знань про роль молоді в розбудові громадянського суспільства, моделі участі молоді в суспільному житті;

діялісний – виокремлення, організація та змістовне наповнення молодіжного компоненту в ІГС; набуття досвіду громадської, проектної, політичної, волонтерської діяльності в роботі ІГС; самостійна реалізація проектів, що вирішують локальні проблеми громади.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Відзначимо, що кожний етап системи мав на меті формування певного одного чи декількох компонентів у структурі соціальної активності. Другий *просвітницький етап* був реалізований протягом 2016–2017 рр. на території Донецької та Луганської областей за участі місцевих і регіональних громадських організацій і благодійних фондів, що працюють з молоддю, молодіжних центрів і рад.

Так, з метою формування змістовно-когнітивного компоненту соціальної активності молоді в червні 2016 року був проведений регіональний етап Міжнародної програми “Студентська республіка-2016” на тему “Позитивні сценарії модернізації Донеччини: роль громад і молоді”. Протягом трьох днів близько 80 студентів з різних закладів вищої освіти Донецької області мали змогу обговорити важливі проблеми регіону та розробити власні шляхи їх вирішення. А також поглибити свої знання щодо політичного устрою країни, об'єднавшись в молодіжні партії за спільними інтересами, змоделивавши справжній передвиборчий процес, агітуючи інших учасників, провівши таємне голосування та обравши мера Студентської республіки, який сформував свій магістрат, тобто команду з якою продовжував лобіювати

інтереси молоді перед адміністрацією області після завершення проекту.

Під час пізнавальних ігор учасники проекту мали змогу позмагатися у різних напрямках: спортивні змагання, КВК, презентація команд, маскарад, Перша леді та інші. Окрім цього, були проведені навчально-профілактичні заходи щодо роз'яснення правил поведінки при виявленні вибухонебезпечних та підозрілих предметів, теоретичні та практичні заняття щодо дотримання правил безпечної поведінки на воді фахівцями Головного управління ДСНС України у Донецькій області.

Серед гостей Студреспубліки були: заступник губернатора Донецької ОДА, очільниця управління у справах сім'ї, молоді та спорту Донецької ОДА, ректорка ДВНЗ “Донбаського державного педагогічного університету” та інші запрошені гості з числа молодіжних лідерів Київської, Кіровоградської, Одеської областей, депутатів Слов'янської міської ради, представників Комітету виборців Донецької області та громадської організації (ГО) “Сильних громад”. Організаторами Студентської республіки виступили: ГО “Молодь Сходу України”, управління з гуманітарних питань Краматорської міської ради управління у справах сім'ї та молоді Донецької облдержадміністрації.

Розуміючи важливість заохочення молоді до наукової, освітньої, громадсько-політичної діяльності на шляху формування стійкої мотивації до суспільної активності, а також з нагоди відзначення Міжнародного дня студентів 24 листопада 2016 р. був проведений регіональний захід “Кращий студентів Донеччини” в рамках Всеукраїнського конкурсу “Кращий студент України”. На базі ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” були відзначені кращі студенти, які мають здобутки в науковій, громадській, соціальній, спортивній діяльності у вишах: Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ), Донецький національний медичний університет (м. Маріуполь), Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії (м. Бахмут), Горлівський інститут іноземних мов (м. Бахмут), Приазовський державний технічний університет (м. Маріуполь), Донбаський державний педагогічний університет (м. Слов'янськ), Маріупольський державний університет, Донецький державний університет управління (м. Маріуполь), Красноармійський індустріальний інститут (м. Покровськ).

За результатами конкурсу були визначені 7 кращих студентів у номінаціях: кращий аналітик, кращий громадський діяч, кращий медійник, кращий науковець, кращий програміст, кращий студент спортсмен, кращий студент за комплексною характеристикою. Переможці гідно представили Донецьку область під час Всеукраїнського конкурсу Кращий студент України.

Відзначимо, що одним із стратегічних завдань під час планування даного проекту було започаткування традиції проведення даного конкурсу для студентів Донецького регіону, для цього був направлений лист-клопотання до Управління сім'ї та молоді Донецької облдержадміністрації про щорічне відзна-

чення найкращих студентів та громадських активістів на рівні громад та області.

Із метою засвоєння знань та набуття умінь та навичок планування, організації діяльності інститутів громадянського суспільства, навичок проектної діяльності для молоді як показників змістовно-когнітивного компоненту соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства протягом 2017 та 2018 років був реалізований проект “Громадянська просвіта молоді на сході України” за підтримки Представництва “Фонду Фрідріха Науманна за Свободу” в Україні. Метою проекту було проведення серії навчальних заходів для молоді Донецької та Луганської області щодо засобів реалізації громадянської молодіжної активності, навичок проектної діяльності, взаємодії з владою під час громадської діяльності, учасники яких мали можливість взяти участь в конкурсі проектів на отримання міні-грантів.

Учасниками проекту протягом 2017–2018 рр. було понад 200 молодих осіб Донецької та Луганської області, зокрема представники громадських організацій, молодіжних центрів, молодіжних рад, студентів закладів вищої освіти, які мають власні ідеї соціальних проектів.

На шляху формування змістовно-когнітивного компоненту соціальної активності молоді, зокрема знання з основ проектного менеджменту, управління та організації проектів, командної роботи, під час реалізації названого проекту були проведені дводенні тренінги щодо формування соціальної активності молоді, написання та підготовки соціальних проектів. Тренінги проводилися під керівництвом досвідчених експертів у містах Слов'янськ, Маріуполь, Покровськ, Северодонецьк, Краматорськ, Дружківка, Костянтинівка, Добропілля та охоплювали такі теми як:

- молодіжне лідерство та роль молоді в розбудові громадянського суспільства;
- розробка механізмів вирішення проблем громадянського суспільства із залученням молоді;
- адвокація як засіб прояву громадянської активності;
- взаємодія з владою;
- основи управління проектами: планування, організація, контроль;
- планування проекту та бюджету;
- фандрайзинг;
- як знайти друзів свого проекту?
- тимбілдінг;
- як організувати роботу своєї команди?
- звітність та контроль над проектом;

Молодь мала можливість дізнатися про молодіжне лідерство, роль молоді в сучасному суспільстві. Учасники в групах визначили нагальні потреби молоді і запропонували механізми вирішення проблем громадянського суспільства із залученням молоді. Найактуальнішими, з погляду учасників, виявилися такі проблеми, як: самореалізація, якість освіти, організація дозвілля і працевлаштування молоді.

Учасники дізналися про адвокацію як засіб прояву громадянської активності, і кожна група обрала для роботи одну з визначених проблем. А також ознайомилися з основами управління проектами,

планування та бюджет, секретів успішного фандрайзингу під час громадської діяльності, де шукати друзів свого проекту. Робота в групах щодо ресурсного забезпечення власних проектів надзвичайно зацікавила молодь, палкі дискусії та емоційний відгук молоді дуже тішили тренерів та організаторів. Кожен з учасників мав змогу подумати над тим, які позитивні зміни він може реалізувати в суспільстві, хто сприятиме йому в цьому, і як можна знайти кошти на реалізацію проектів.

Важливою складовою будь-якого проекту є його команда. Саме про те, як організувати роботу своєї команди, побудувати відносини між її членами задля ефективної роботи учасники змогли дізнатися під час тренінгу з тимбілдінгу. А робота в групах не лише дозволила відпрацювати набуті вміння, але й згуртували всіх учасників, у тісній взаємодії вони знайшли одностайності, обмінялися ідеями та досвідом.

Кожен проект передбачає й звітність по ньому, тому провідні експерти та модератори допомагали учасникам розібратися з тим, як контролювати процес реалізації проекту, готувати й подавати звітні документи. Серед проектів, над якими працювали учасники під час роботи в групах: студентська мобільність, профорієнтаційна робота, молодіжні центри в громадах, працевлаштування молоді та інші.

Логічним кроком після здобуття певних знань щодо організації та планування проектів, необхідних для формування соціальної активності, вбачався розвиток соціально-діяльнісного компоненту соціальної активності, зокрема: розвиток умінь та навичок визначати проблему, ставити цілі та завдання проектів, налагоджувати співпрацю з різними інститутами, домовлятися та делегувати повноваження.

Серед понад 200 учасників проекту “Громадянська просвіта молоді на сході України” за два роки реалізації проекту майже половина подали свої ідеї на конкурс міні-грантів. Відзначимо, що даний елемент проекту став важливим кроком на шляху формування соціальної активності молоді як на етапі просвітницькому, так і діяльнісному під час реалізації системи формування соціальної активності молоді в ІГС. Оскільки отримані теоретичні знання з підготовки проектів молоді мала можливість імплементувати в своїх проектах. Відмітимо лише, що учасники, які подали свої проекти на конкурс мали можливість презентувати їх під час Форуму “Громадянська активність молоді” в червні 2017 р. та липні 2018 р., отримавши консультації та рекомендації експертів щодо реалізації власних проектів, а також засобів реалізації громадянської активності молоді. Проекти, запропоновані учасниками були спрямовані на розвиток об'єднаних територіальних громад (ОТГ), розвиток громадянської активності молоді, захист довколишнього середовища, розвиток туризму, організацію різних фестивалів тощо. У результаті проведення World Cafe під час Форуму учасники визначили проблеми громадських організацій Донецької і Луганської областей, обговорили наявні ресурси, плани і перспективи роботи на майбутнє. Відзначимо, що 10 найкращих, на думку експертів, проектів отримали фінансову підтримку від Представництва “Фонду Фрідріха Науманна за свободу” в Україні та

менторську підтримку під час реалізації від громадської організації “Молодь Сходу України”.

Протягом реалізації просвітницького етапу системи формування соціальної активності молоді в ІГС та з метою розвитку змістовно-когнітивного компоненту соціальної активності молоді (показників громадсько-політичної грамотності, обізнаності щодо структури та діяльності громадських об'єднань, використання можливостей громадської діяльності як інструменти саморозвитку), вона була залучена до низки зустрічей, дебатів, диспутів:

– Диспут на тему “Роль волонтерства на шляху становлення громадянського суспільства в Україні. Волонтерство у країнах Європейського союзу”, під час якого молодь, зокрема студенти, визначили мотиви до вступу в ряди добровольців, волонтерів, серед яких: самореалізація, професійна підготовка, написання диплома або наукової роботи, бажання придбати нову роботу або професію, потреба в спілкуванні, активності, реалізації своїх здібностей, суспільному і державному визнанні. При цьому одне з основних завдань волонтера, крім надання допомоги, – повести за собою, переконати у можливості змін і показати своїм прикладом, що зміни на краще можливі.

– Дебати “Я чи уряд? Хто може зробити рідне місто кращим?”, під час якого молоді активісти визначили ряд проблем, які потребують вирішення. Зокрема, однією актуальних пропозицій було обговорено створення єдиної он-лайн-системи, з використання якої кожен мешканець зможе зареєструвати свою проблему та направити до потрібного відомства. Також обговорювалась потреба створення єдиного он-лайн-центру для звернень громадян в кожному місті.

– Зустріч молоді з головою Слов'янської міської ради, яка відбулася напередодні Дня молоді. Під час зустрічі представники ГО “Молодь Сходу України”, Платформа ініціатив “Теплиця”, ГО “Молодіжна фундація”, ГО “Зазеркалле” та інші обговорювали перспективи розвитку молодіжної політики в місті, залучення молоді до розвитку міста, а також поділились досвідом громадської діяльності та планами на майбутнє. Міський голова зосередив увагу, що для результативності взаємодії з молоддю доцільним є створення робочої групи по роботі з молоддю у межах Форуму міського розвитку.

– Зустрічі з британським послом, представниками Посольства Великої Британії в Україні, Київ, ГО “Форум України” та молодими громадськими організаціями Донеччини. Зустріч відбувалась в м. Краматорську на базі ХАБу громадських ініціатив, що адмініструє ГО “Інша освіта”. Громадські організації Слов'янська, Краматорська, Добропілля презентували поточні проекти, обговорювали актуальні виклики, планували подальші кроки співпраці.

– Всеукраїнський захід з безпеки дорожнього руху на центральній площі м. Слов'янська. Метою заходу було поглиблення знання учнів з правил дорожнього руху; продовження формування уяви школярів про безпеку дорожнього руху під час пересування по вулицям та дорогам; закріплення навичок виконання основних правил руху з метою попередження дитячого травматизму. Студенти та активна

молодь стали волонтерами, що проводили ігри з дітьми та місцевими мешканцями. Інтерактивні завдання, тренінг “Твій безпечний шлях до школи”, квест, цікаві загадки та ребуси, тести множинного вибору, естафети, рухливі ігри “Червоний, жовтий, зелений”, “Перехід”, “Перехрестя!”, велосипедні старти, пісні та танці, що були підготовлені небайдужими активістами ГО “Молодь Сходу України”. Діти змагалися між собою за право називатися “Кращим знавцем Правил дорожнього руху”.

– Відвертий діалог студентства, молоді з керівником правління ГО “Центр громадянських ініціатив” (м. Львів) та прес секретарем Донецької військово-цивільної адміністрації (м. Краматорськ) щодо ключових моментів українського студентського волевиявлення, у тому числі “Революції на граніті”, “Революції гідності”. Ретроспективний огляд причин та наслідків незворотних подій в українській історії, що зробили неоцінний внесок в розбудову громадянського суспільства. Зустріч для молоді виявилась не лише корисною в історичному аспекті, але й нахненною в непростому сьогоденні.

– Тренінг від команди волонтерів місії ОБСЄ “Шляхи поліпшення соціальних умов для всебічного розвитку особистості у зоні конфлікту”, під час якого молодь навчилася прислуховуватися до проблем інших, долучатися до нормалізації конфліктів у соціально-політичній сфері.

– Семінар від спостерігачів місії ОБСЄ на тему “Діалог заради миру та розвитку”, під час якого було презентовано діяльність спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні та проведена групова робота щодо встановлення діалогу в різних конфліктних ситуаціях.

– Дебати “Реалізація молодіжної політики в сучасному суспільстві”, під час яких молодь та представники депутатського корпусу Слов'янської міської ради обговорювали ініціативи поширення інформації про вектори молодіжної політики, можливості реалізації державної політики щодо молоді, участь у розробці цільових програм на рівні міста та регіону.

– Тренінг від Міжнародного фонду “Відродження” на тему “Співпраця з міжнародними донорами. Пошук ресурсів. Підготовка проектних пропозицій”, проведеного на базі Платформа ініціатив “Теплиця”. Захід об'єднав представників різних вікових груп та напрямків, як новачків, так і тих, хто вже має досвід у реалізації проектів. У учасників виникало багато цікавих ідей щодо реалізації власних проектів: адвокаційна компанія прав тимчасово-переміщених осіб на житло; організація органічного землеробства в Донецькому регіоні; створення центру молодіжних соціальних тренерів міста Слов'янська. Під час тренінгу були розглянуті основні помилки в оформленні проектів, вивчення мети, завдань проектів, проектної діяльності, формуванню бюджету.

– Зустріч молоді з віце-спікером Верховної Ради, під час якої були обговорені питання розвитку системи освіти, можливі шляхи самореалізації молоді та перспективи саморозвитку.

Проведена серія заходів, зустрічей, охопивши близько 200 молодих осіб, дала можливість учасникам відвідати саме той захід, що найбільше збігався з

їхніми пріоритетами чи цінностями. Такий підхід не зважував право вибору молоді, а навпаки пропонував широкий спектр можливостей для розвитку громадсько-політичної обізнаності як критерію соціальної активності молоді. Відмітимо, що учасники названих заходів, продемонстрували стійкий інтерес до діяльності інститутів громадянського суспільства, стали членами чи волонтерами низки ІГС, зокрема: ГО “Молодь Сходу України”, ГО “Платформа ініціатив “Теплиця” та інші. Даний факт свідчить про поступовий, але цілеспрямований процес формування соціальної активності молоді в ІГС.

Із метою суспільної просвіти, громадсько-політичної обізнаності молоді як критерію соціальної активності молоді в межах конкурсу малих грантів “Підтримка місцевих організацій громадянського суспільства та громадянських ініціативних груп для здійснення демократичних змін в Україні” на Донеччині та Луганщині за фінансової підтримки Європейського Союзу протягом лютого-липня 2017 був реалізований проект “Студентська республіка на Донеччині-2017” на тему: “Освіта – ключовий напрямок нової індустріалізації Донеччини”. Організаторами проекту виступали громадські організації “Молодь Сходу України”, “Молодіжна платформа “Новосхід” (м. Новоградівка), “Заходи” (м. Маріуполь), управління у справах сім’ї та молоді Донецької облдержадміністрації, відділ сім’ї, молоді та спорту Слов’янської міської ради, Донецький обласний комітет профспілки освіти та наук України.

Проект передбачав вишівський етап, що проходив на базі ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” та регіональний для студентства Донецької області. Під час вишівського етапу “Студентської республіки на Донеччині” 50 студентів педагогічного університету долучилися до факультативів провідних науковців вишу. Факультативів від ректорки університету, доктора педагогічних наук, професорки на тему традицій та вимог педагогів сучасності змусив замислитися учасників над питанням: “Педагогіка – це наука чи мистецтво?” Майстер-клас медіаграмотності від кандидатки педагогічних наук, доцентки не залишили байдужого жодного учасника, обговоривши гострі теми фейкових відео та фото. Старша викладачка кафедри української мови та літератури з молоддю розглянула тему актуальності використання сучасних освітніх технологій в навчальних закладах. Групова робота учасників дала можливість подискутувати на питання освітніх орієнтирів та шляхів інноваційного розвитку освіти. Висновком заходу було обрання Студентського лідера університету за результатами таємного голосування учасників.

Продовжуючи традицію проведення студентських регіональних форумів в Донецькій області майже 100 молодих осіб зібралися для моделювання своєї утопічної держави із своїм гімном, прапором, кордоном, валютою, органами влади та законами, яку самостійно створює активна та талановита молодь. У процесі триденного форуму “Студентська республіка на Донеччині-2017” відбувалась пізнавальна гра, презентація напрацювань учасників, яскраві субфести. Також були проведені тренінги та воркшопи на теми:

“Принципи та методи неформальної освіти”, “Політичні партії та місцеве самоврядування”, “Тенденції реформування вищої освіти”. Традиційно відбулися об’єднання в молодіжні партії, передвиборча агітація та чесні, прозорі вибори студентського мера та депутатів. Все це супроводжувалося проведенням субфестивалів: квест, кібер спорт, фотоконкурс “Спалах емоцій”, караоке та інші.

Продовжуючи просвітницький етап реалізації системи формування соціальної активності молоді в ІГС з метою формування змістовно-когнітивного компоненту соціальної активності молоді у червні-листопаді 2017 року був реалізований проект “Майстерня активної молоді: Схід та Захід разом”. Організатори – ГО “Центр експертизи політики” за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні в партнерстві з ГО “Молодь Сходу України” та “Молодіжні ініціативи Закарпаття” (Закарпатська область). Проект був розрахований на 60 молодих осіб віком від 16 до 28 років з Донецької, Закарпатської та Київської областей. Він передбачав проведення чотириденних тематичних тренінгів, а також майстер-класів і воркшопів у трьох областях з актуальних питань: електронного врядування, відкритих баз даних, децентралізації освітньої та медичної галузей, правоохоронних органів, об’єднання територіальних громад із представленням кращих практик України, участь молоді в процесах прийняття рішень та в суспільному житті, освітні та проектні можливості для молоді, проектний менеджмент та інші актуальні для молодих активістів питання. Навчання поєднувалося з практичною роботою, в тому числі в ігровій формі з метою закріплення отриманого матеріалу та можливістю практичного втілення.

Відзначимо, що учасники проекту змогли вдало імплементувати отримані знання та навички у активність діяльності своїх молодіжних центрів, виступили ініціаторами формування молодіжних рад, а також як показало спостереження за їхньою діяльністю – участь в розробці законопроекту “Про молодь”, участь у виборах депутатів місцевих рад та Парламенту, реалізація регіональних проектів для молоді, вступ до престижних університетів країни та Європи (у тому числі, “Українська академія лідерства”, “Варшавський національний університет” та інші). Отже, можна стверджувати про результативність та широкий спектр реалізованих просвітницьких заходів на шляху формування соціальної активності молоді в ІГС.

Наприкінці 2017 року за ініціативи волонтерів громадської організації “Молодь Сходу України” був утворений молодіжний соціально-педагогічний загін “SOS” з метою сприяння становленню проявів активної соціальної позиції молоді для формування умов, підготовки та організації соціально-значущої діяльності. Діяльність волонтерського загону, що склали в переважній більшості студенти факультету фізичного виховання ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” була спрямована на допомогу людям з обмеженими фізичними можливостями, організації для них спортивних заходів, творчих конкурсів і фестивалів.

Проведені заходи в межах інформаційного та просвітницького етапів системи формування соці-

льної активності молоді стали надійною платформою для набуття знань і навичок щодо громадської, політичної, суспільної діяльності ІГС, що в подальшому сприяло реалізації діяльнісного етапу системи, де молодь самостійно планувала, реалізовувала, контролювала власні соціальні проекти.

6. Висновки

Резюмуючи представлено, можна відзначити, що поставлена мета та завдання дослідження були досягнуті:

1. Систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства в роботі визначається як цілісний процес, що включає в собі сукупність взаємопов'язаних та взаємообумовлених компонентів, зокрема, мету, об'єкт та суб'єкт, зміст, напрями, форми і методи роботи з молоддю в інститутах громадянського суспільства.

2. Структурно-компонентний склад соціальної активності молоді та логіка дослідження вимагали поступового та цілеспрямованого запровадження

системи, тому були виокремлені такі етапи: інформаційний, просвітницький і діяльнісний.

3. У роботі детально проаналізовані заходи, проекти, методи та інструменти роботи з молоддю, що були використані на просвітницькому етапі відповідно до структурно-компонентного складу соціальної активності молоді на теренах східних регіонів Донецької області. Зокрема: регіональний етап Міжнародної програми “Студентська республіка-2016” на тему “Позитивні сценарії модернізації Донеччини: роль громад і молоді”, “Студентська республіка на Донеччині-2017” на тему: “Освіта – ключовий напрямок нової індустріалізації Донеччини”, конкурс “Кращий студентів Донеччини”, проект “Громадянська просвіта молоді на сході України”, проект “Майстерня активної молоді: Схід та Захід разом”, а також низка зустрічей, диспутів тощо. Важливо відзначити, що представлені проекти можуть бути використані в різних громадських організаціях, молодіжних центрах та інших інституціях, що мають в своєму пріоритеті роботу з молоддю та формування їхньої соціальної активності.

Література

1. Ступак, О. Ю. (2019). Концептуальні основи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Гуманізація навчально-виховного процесу, 5 (97), 56–68.
2. Караман, О. (2012). Системний підхід як методологія дослідження соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в Україні. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія Педагогічні науки, 107 (1), 222–229.
3. Ступак, О. Ю. (2019). Особливості соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 10, 223–234.
4. Харченко, С. Я. (Ред.) (2016). Системний підхід у сучасних педагогічних дослідженнях в Україні. Старобільськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 495.
5. Рижанова, А. О. (2019). Методологічні проблеми соціальної педагогіки в умовах інформаційного суспільства. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, 1 (1 (324)), 75–82. doi: [http://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-1\(324\)-1-75-82](http://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-75-82)
6. Бородін, Є., Тарасенко, Т. (2015). Розвиток системи місцевого самоврядування в Україні. Аспекти публічного управління, 4 (18), 55–61.
7. EU/Council of Europe. Declaration of the 1st European Youth Work Convention (2010). Ghent, 6. Available at: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262202/Declaration/2f264232-7324-41e4-8bb6-404c75ee5b62> Last accessed: 27.06.2019
8. Ord, J. et. al. (2018). The Impact of Youth Work in Europe: A Study of Five European Countries. Helsinki, 243.
9. Lauritzen, P.; Lauritzen, P. (Ed.) (2008). Defining Youth Work: Eggs in a Pan. In Speeches, Writings and Reflections. Council of Europe Publishing, 120.
10. Ungar, M., Liebenberg, L., Landry, N., Ikeda, J. (2012). Caregivers, Young People with Complex Needs, and Multiple Service Providers: A Study of Triangulated Relationships. Family Process, 51 (2), 193–206. doi: <http://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2012.01395.x>
11. Almqvist, A.-L., Lassananti, K. (2017). Social Work Practices for Young People with Complex Needs: An Integrative Review. Child and Adolescent Social Work Journal, 35 (3), 207–219. doi: <http://doi.org/10.1007/s10560-017-0522-4>
12. Ступак, О. Ю. (2019). Методологічні підходи до процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету, 2, 127–138.

Received date 19.12.2019

Accepted date 22.01.2020

Published date 21.01.2020

Ступак Оксана Юрївна, кандидат педагогічних наук, кафедра дошкільної освіти та соціальної роботи, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний, університет», вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., Україна, 84116
E-mail: stupak.oksana.ua@gmail.com